

IN PRO
MEMORIAM MEMORIA

10.24425/rhpp.2025.153764

Grażyna WRONA
Ewa WÓJCIKProf. dr hab. Jacek Gzella
(19.03.1954–17.02.2023).
Wspomnienie i sylwetka badacza*Professor Jacek Gzella (19 March 1954 – 17 February 2023). A testimonial and obituary in honour of an outstanding researcher*

17 lutego 2023 roku dotarła do nas wiadomość o śmierci prof. dr. hab. Jacka Gzelli, historyka, badacza dziejów myśli politycznej XIX i XX wieku, a także historii prasy polskiej, byłego dziekana oraz prodziekana Wydziału Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Informacja ta wstrząsnęła środowiskiem badaczy dziejów prasy polskiej, szczególnie tych skupionych wokół Komisji Prasoznawczej Oddziału PAN w Krakowie oraz redakcji „Rocznika Historii Prasy Polskiej”, z którymi to instytucjami Pan Profesor bardzo aktywnie współpracował. Szok spowodowany śmiercią Profesora sprawił, że nie byliśmy w stanie w sposób właściwy i należyty wyrazić bólu, niedowierzania, a równocześnie wdzięczności oraz szacunku dla Zmarłego, z którym utrzymywaliśmy wieloletnie kontakty, co zaowocowało przyjaźnią i ogromnym przywiązaniem oraz wzajemną pomocą, opartą na bezinteresowności we wszystkich wspólnych obszarach działania. Myśleć wówczas o Profesorze w czasie przeszłym było bardzo trudno, a jeszcze trudniej pisać.

Minęły już dwa lata od śmierci Jacka Gzelli, czas uporać się z traumą i udowodnić, że nie zniknął On z pola naszego postrzegania, a pamięć o Nim nie ulegnie przedawnieniu, trwa i trwać będzie, gdyż odszedł wspaniały Człowiek — przyjaciel, współpracownik, nauczyciel, wychowawca, szef (funkcji wymieniać można by wiele). Przypomnijmy zatem postać prof. dr. hab. Jacka Gzelli, przywołując dane bio-

graficzne, dokonania naukowe, ale także wspomnienia o wspólnych sukcesach, planach, zamierzeniach¹.

Jacek Gzella urodził się 19 marca 1954 roku w Toruniu. W mieście tym rozpoczął edukację w szkole podstawowej, a w dalszej kolejności w IV Liceum Ogólnokształcącym. W 1973 roku przystąpił do egzaminu dojrzałości, następnie podjął studia wyższe na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, na kierunku historia, specjalność archiwistyczna. W 1977 roku uzyskał stopień magistra na podstawie rozprawy zatytułowanej *Zawisza z Kurozwęk. Życie i działalność polityczna*, napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Tadeusza Grudzińskiego.

Po ukończeniu studiów odbył roczną służbę wojskową, a po jej zakończeniu 4 sierpnia 1978 roku rozpoczął pracę w charakterze archiwisty zakładowego w ZWCH „Elana” w Toruniu, od połowy zaś 1979 roku w pionie administracyjnym UMK. Datą przełomową w życiu Profesora okazał się niewątpliwie dzień 1 października 1980 roku, w którym to został zatrudniony w Zakładzie Nauk Politycznych Instytutu Nauk Społecznych UMK na stanowisku asystenta, a trzy lata później na stanowisku starszego asystenta. Prowadzone wówczas badania naukowe zaowocowały rozprawą doktorską *Małopolska elita władzy w okresie rządów Ludwika Węgierskiego w Polsce w latach 1370–1382*, przygotowaną pod kierunkiem prof. dr. hab. Jana Powierskiego². Obrona dysertacji doktorskiej przed Radą Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego miała miejsce w 1988 roku. Recenzentami w przewodzie byli prof. dr. hab. Antoni Gąsiorowski oraz prof. dr. hab. Feliks Kiryk. 1 października 1988 roku Jacek Gzella otrzymał stanowisko adiunkta w Zakładzie Nauk Politycznych.

Dalsze losy Pana Profesora warunkowały przekształcenia strukturalne oraz organizacyjne w macierzystej uczelni, a konkretnie rozwiązanie wspomnianego powyżej Zakładu. Skutkiem tych zmian Jacek Gzella 1 kwietnia 1991 roku rozpoczął pracę w Bibliotece Uniwersyteckiej na stanowisku starszego bibliotekarza, rok później zaś awansował na kustosa. Po tym okresie miały miejsce kolejne, ważne dla Profesora zmiany w Jego życiu naukowo-zawodowym. Przede wszystkim nastąpił okres pewnej stabilizacji naukowej Profesora, oto bowiem od 1 listopada 1993 r. został zatrudniony jako adiunkt w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UMK. Będąc pracownikiem tej Katedry, na podstawie oceny ogólnego dorobku naukowego i przedstawionej rozprawy zatytułowanej *Zaborcy i sąsiedzi Polski w myśli społeczno-politycznej Władysława Studnickiego (do 1939 roku)*³, uzyskał

¹ Informacje biograficzne oraz dotyczące życiorysu naukowego prof. dr. hab. Jacka Gzelli uzyskano dzięki uprzejmości żony Pana Profesora prof. dr. hab. Grażyny Gzelli; dokumenty w zasobach domowego archiwum.

² *Małopolska elita władzy w okresie rządów Ludwika Węgierskiego w Polsce w latach 1370–1382*, Toruń 1994 [wersja drukowana].

³ *Myśl polityczna Władysława Studnickiego na tle koncepcji konserwatystów polskich w latach 1918–1939*, Toruń 1993.

w 1998 r. stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych z zakresu historii — historia Polski XIX i XX wieku, nadany przez Radę Wydziału Nauk Historycznych UMK. Recenzentami przewodu habilitacyjnego zostali prof. dr hab. Teresa Kulak, prof. dr hab. Włodzimierz Suleja oraz prof. dr hab. Kazimierz Wajda. Przypomnijmy, Władysław Studnicki, główny obiekt zainteresowań badawczych Pana Profesora, był wybitnym publicystą i działaczem politycznym, w okresie I wojny światowej założycielem oraz przywódcą proniemieckiego Klubu Państwowców Polskich (1916), członkiem Tymczasowej Rady Stanu (1917–1918), w okresie międzywojennym propagatorem idei współpracy z Niemcami. Zainteresowanie postacią Studnickiego wniosło wiele ustaleń do wiedzy o polskim życiu politycznym pierwszych dziesięcioleci XX wieku.

1 września 2001 roku prof. Jacek Gzella został mianowany na stanowisko profesora nadzwyczajnego w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej (następnie Instytut Informatyki Naukowej i Bibliologii) UMK w Toruniu. Opinie o dorobku naukowym przygotowali wówczas prof. dr hab. Włodzimierz Suleja i prof. dr hab. Marian Mroczka.

W 2011 roku Rada Wydziału Nauk Historycznych przeprowadziła procedury związane z nadaniem tytułu naukowego profesora i przekazała dokumentację do Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów. Recenzję przygotowali wyznaczeni przez Radę Wydziału Nauk Historycznych UMK w Toruniu prof. dr hab. Teresa Kulak (Instytut Historii Uniwersytetu Wrocławskiego) oraz prof. dr hab. Witold Wojdyło (Wydział Politologii i Studiów Międzynarodowych UMK w Toruniu), a z ramienia Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów opinie sporządzili prof. dr hab. Michał Śliwa (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, obecnie UKEN) i prof. dr hab. Włodzimierz Mich (Wydział Politologii UMCS w Lublinie). Książka „profesorska” Jacka Gzelli nosiła tytuł *Między Sowietami a Niemcami. Koncepcje polskiej polityki zagranicznej konserwatystów wileńskich zgrupowanych wokół „Słowa” (1922–1939)*⁴. Dzieło to uznane zostało przez recenzentów za nowatorskie, oryginalne, ważne i potrzebne. 18 października 2012 roku Jacek Gzella otrzymał tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych.

By w pełni nakreślić sylwetkę Profesora Jacka Gzelli jako badacza, zasadne jest jednak przynajmniej zarysowanie ewolucji Jego naukowych zainteresowań, obejmujących chronologicznie:

1. kwestie związane z historią polityczną i funkcjonowaniem elit władzy w średniowieczu;
2. badania poświęcone interpretacji zasobów rękopiśmiennych przechowywanych w bibliotekach polskich, przede wszystkim w Dziale Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, analiza spuścizny naukowej po mediewiście prof. Kazi-

⁴ *Między Sowietami a Niemcami. Koncepcje polskiej polityki zagranicznej konserwatystów wileńskich zgrupowanych wokół „Słowa” (1922–1939)*, Toruń 2011.

mierzu Hartlebie, materiałów archiwalnych studenckich organizacji młodzieżowych na Litwie w okresie międzywojennym, a także zasobów Biblioteki Komisji Wojskowej Tymczasowej Rady Stanu;

- zagadnienia myśli politycznej XIX i XX wieku, a w szczególności sylwetka i poglądy Władysława Studnickiego, jako nurt dominujący.

Nurt badań związanych z myślą polityczną stał się z czasem dominujący. Rozległa kwerenda w archiwach i bibliotekach, poza tego typu placówkami polskimi przeprowadzona we Lwowie, w Wilnie, Moskwie, Pradze, Berlinie, umożliwiła skoncentrowanie się na kwestiach polskiej myśli politycznej XIX i XX wieku, początkowo w świetle poglądów W. Studnickiego na kwestie stosunku do zaborców i sąsiadów Rzeczypospolitej. Wynikiem tych badań, o czym już wspomniano, była rozprawa habilitacyjna oraz przygotowanie do druku wybranych pism Studnickiego i ich krytyczne omówienie. Oczywiście, autorki wspomnienia nie czują się upoważnione do oceny dorobku Pana Profesora, Jego osiągnięć na obszarze historii politycznej XIX i XX wieku, nie dysponują przecież w tym zakresie odpowiednimi kompetencjami merytorycznymi, chciałyby natomiast skupić uwagę na pracach Jacka Gzelli związanych z dziejami prasy polskiej z jednej strony, z drugiej zaś wykorzystania prasy jako źródła w historycznych peregrynacjach (do tego wątku wrócimy w dalszych fragmentach naszych wspomnień).

Efektom badań naukowych Pana Profesora Jacka Gzelli są cztery książki autorские⁵, sześć ukazało się pod Jego redakcją, opublikował również wiele rozpraw oraz artykułów, recenzji i sprawozdań. Wydał ponadto trzy tomy wydawnictw źródłowych prezentujących podstawowe prace Studnickiego z okresu międzywojennego⁶. Spośród książek opublikowanych pod Jego redakcją — historyków prasy, prasoznawców szczególnie interesują trzy tomy serii wydawniczej *W kręgu prasy (przeszłość — teraźniejszość — przyszłość)* wydanych wspólnie z Grażyną Gzellą⁷ oraz zbiory studiów będących efektem bardzo cenionych w środowisku naukowym interdyscyplinarnych konferencji naukowych poświęconych cenzurze⁸.

⁵ *Myśl polityczna Władysława Studnickiego na tle koncepcji konserwatystów polskich w latach 1918–1939*, Toruń 1993; *Małopolska elita władzy w okresie rządów Ludwika Węgierskiego w Polsce w latach 1370–1382*, Toruń 1994; *Zaborcy i sąsiedzi Polski w myśli społeczno-politycznej Władysława Studnickiego (do 1939 roku)*, Toruń 1998; *Między Sowietami a Niemcami. Koncepcje polskiej polityki zagranicznej konserwatystów wileńskich zgrupowanych wokół „Słowa” (1922–1939)*, Toruń 2011.

⁶ W. Studnicki, *Z przeżyć i walk*; do druku przygotował, wstępem i przypisami opatrzył J. Gzella, Toruń 2000 [wyd.1 i 2]; W. Studnicki, *Ludzie, idee i czyny*; do druku przygotował, wstępem i przypisami opatrzył J. Gzella, Toruń 2000.

⁷ *W kręgu prasy (przeszłość — teraźniejszość — przyszłość): zbiór artykułów*, t. 2–4, Toruń 2001–2008.

⁸ *Niewygodne dla władzy: ograniczanie wolności słowa na ziemiach polskich w XIX i XX wieku: zbiór studiów*, pod red. D. Degen i J. Gzelli, Toruń 2010; *Nie należy dopuszczać do publikacji: cenzura w PRL: zbiór studiów*, pod red. G. Gzelli i J. Gzelli, Toruń 2013; *Zakazane i niewygodne: ograniczanie wolności słowa od XIX do XX wieku*, pod red. D. Degen, G. Gzelli, J. Gzelli, Toruń 2015.

Pan Profesor, pozostając wiernym swoim dotychczasowym zainteresowaniom badawczym, rozszerzał je, skupiając uwagę również na kwestiach historycznoprasowych. Należy jednak podkreślić, że w badaniach z zakresu historii politycznej XIX i XX wieku wręcz niemożliwe było pominięcie tego źródła, które, jak już wspomniano, traktował jako kluczowe narzędzia w pracy historyka. Nie jest zatem zaskoczeniem, że prasa stanowiła dla Niego jedno z głównych źródeł do kreślenia politycznego wizerunku W. Studnickiego. Warto w tym miejscu przypomnieć, że wraz z G. Gzellą przygotował recenzję wydawniczą zbioru studiów *Prasa w warsztacie badawczym historyków*⁹.

Dowodem zainteresowań Pana Profesora tematami prasoznawczymi pozostawały ponadto monograficzne ujęcia, wsparte analizą treści, czasopism „Votum Separatum”¹⁰ i „Naród a Państwo”¹¹, lwowskiego „Tygodnika Polskiego”¹², a także krakowskiej „Krytyki”¹³. Pojawiły się również publikacje wskazujące Studnickiego jako wydawcę i redaktora tytułów prasowych¹⁴, w tym jego potyczki z cenzurą¹⁵. Także na treściach prasowych, zwłaszcza wileńskiego „Słowa”¹⁶, rekonstruował budowany

⁹ *Prasa w warsztacie badawczym historyków*, red. K. Karolczak, K. Meus, Kraków 2017.

¹⁰ *Krytyka idei neosłowiańskiej na łamach petersburskiego czasopisma „Votum Separatum” (rok 1908)*, „AUNC”. Bibliologia, t. 1, 1996, s. 169–181.

¹¹ *Koncepcja związków polsko-niemieckich na łamach czasopisma „Naród a Państwo” w 1918 roku*, „Przegląd Zachodni” 1995, nr 3, s. 107–118; *Krytyka Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego na łamach „Narodu a Państwa” w latach 1906–1907*, [w:] *W kręgu prasy (przeszłość — teraźniejszość — przyszłość)*, pod red. G. Gzelli, Toruń 1999, s. 45–65; „Naród a Państwo” — *pismo germańskie odłamu aktywistów polskich z 1918 r.*, [w:] *W kręgu prasy (przeszłość — teraźniejszość — przyszłość)*, t. 2, pod red. G. Gzelli, J. Gzelli, Toruń 2001, s. 45–65.

¹² „Tygodnik Polski”: *lwowskie pismo nowo tworzonego Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2016, z. 4, s. 5–27.

¹³ *Międzynarodowa ankieta krakowskiej „Krytyki” z 1900 roku w sprawie polskiej*, „Studia Historyczne” 1999, z. 1, s. 57–77.

¹⁴ *Czasopismo wydawane i redagowane przez Władysława Studnickiego w latach 1906–1918*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2014, z. 4, s. 37–61.

¹⁵ *Władysława Studnickiego kłopoty z cenzurą w 1907 roku*, [w:] *Zakazane i niewygodna: ograniczanie wolności słowa od XIX do XX wieku*, pod red. D. Degen, G. Gzelli, J. Gzelli, Toruń 2015, s. 25–25.

¹⁶ *Stosunki Polski z państwami nadbałtyckimi w koncepcjach Władysława Studnickiego na łamach wileńskiego „Słowa” w latach 1922–1925*, [w:] *Studia o bibliotekach i zbiorach polskich*, t. 4, Toruń 1992, s. 63–75; *Koncepcje stosunków polsko-węgierskich na łamach wileńskiego „Słowa” w okresie kryzysu kłajpedzkiego*, [w:] *W kręgu prasy (przeszłość — teraźniejszość — przyszłość): zbiór tekstów*, t. 4, pod red. J. Gzelli i G. Gzelli, Toruń 2008, s. 41–53; „Słowo” — *pismo konserwatystów wileńskich (1922–1939)*, [w:] *Z dziejów prasy konserwatywnej: przegląd tytułów*, pod red. W. Micha, B. Borowika, Lublin 2009, s. 141–161; *Skutki pozostawiania w opozycji: konfiskaty w wileńskim „Słowie” w latach 1936–1939*, [w:] *Niewygodne dla władzy: ograniczanie wolności słowa na ziemiach polskich w XIX i XX wieku: zbiór studiów*, pod red. D. Degen, i J. Gzelli, Toruń 2010, s. 157–175; *Cenzura wobec relacji „Słowa” o zesłaniu Stanisława Cata-Mackiewicza do Berezki Kartuskiej w 1939 roku*, „Klio” 2011, nr 17, s. 113–123; *Publicystyka Władysława Studnickiego na łamach wileńskiego „Słowa” (1922–1939)*, [w:] *Z dziejów prasy konserwatywnej: twórcy i dzieła*, pod red. B. Borowika, W. Micha, Lublin

przez Studnickiego system polityczny. Prasa stanowiła także źródło do rekonstrukcji działalności organizacji polonijnych na Litwie¹⁷. W tym miejscu warto również wspomnieć o pojedynczym, co prawda, aspekcie w dorobku publikacyjnym Profesora Jacka Gzelli, artykuły związanym z kształtowaniem się podstaw prawnych młodej II Rzeczypospolitej na ziemiach byłego zaboru pruskiego¹⁸.

By pozostać w kręgu zainteresowań naukowych Profesora, w początkowym okresie jego kariery naukowej, konieczne staje się z racji problemowego przyporządkowania do dawnej bibliologii omówić publikacje dotyczące kwestii zbiorów bibliotecznych oraz spraw informacji naukowej. Jacek Gzella jako młody badacz dokonał wówczas interpretacji zasobu rękopiśmiennego znajdującego się w Dziale Rękopisów Biblioteki UMK¹⁹, oceny spuścizny naukowej po prof. Kazimierzu Hartlebie²⁰, a także prezentacji rękopiśmiennych materiałów po studenckich organizacjach polskiej młodzieży na Litwie w okresie międzywojennym²¹.

Profesor Jacek Gzella odznaczał się bogatą i zróżnicowaną działalnością naukowo-organizacyjną, która przyczyniła się do rozwoju zarówno macierzystego Instytutu, jak i uczelni. Jego zaangażowanie w działalność organizacyjną znalazło m.in. wyraz w pełnionych funkcjach kierowniczych, a szczególnie jako prodziekana Wydziału Nauk Historycznych UMK (2002–2008), a następnie dziekana (2008–2016). Realizując swoją wizję funkcjonowania Wydziału, a w szerszej perspektywie UMK, przyczynił się zarówno do wzmocnienia pozycji i autorytetu uczelni w środowisku akademickim, rozwoju badań naukowych jej pracowników, jak i podnoszenia standardów edukacyjnych. Działalność organizacyjną Profesora Jacka Gzelli cechował nie tylko profesjonalizm w połączeniu z zaangażowaniem, lecz przede wszystkim szacunek do człowieka bez względu na jego odmienność. Zapamiętamy Pana Profesora także jako aktywnego członka Komisji Prasoznawczej Oddziału PAN w Krakowie, stałego recenzenta „Rocznika Historii Prasy Polskiej”, uczestnika

2012, s. 73–97; *Między Sowiecami a Niemcami, koncepcje polskiej polityki zagranicznej konserwatystów wileńskich zgrupowanych wokół „Słowa” (1922–1939)*, „Kwartalnik Historyczny” 2012, nr 2, s. 407–412.

¹⁷ *Studenckie organizacje polonijne na Litwie w świetle rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu i ich organów prasowych*, [w:] *Studia o bibliotekach i zbiorach polskich*, t. 7, Toruń 1997, s. 75–88.

¹⁸ *Wprowadzenie cenzury rewolucyjnej w 1920 roku w dawnej dzielnicy pruskiej*, „Klio” 2014, nr 28, s. 31–44.

¹⁹ *Biblioteka Komisji Wojskowej Tymczasowej Rady Stanu w pierwszej połowie 1917 r.*, [w:] „*Studia i Materiały do Historii Wojskowości*” 1996, t. 38, s. 131–136.

²⁰ *Zainteresowania historyczne profesora Kazimierza Hartleba na podstawie spuścizny przechowywanej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu*, [w:] *Studia o działalności i zbiorach biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, cz. 6, Toruń 1991, s. 17–35.

²¹ *Studenckie organizacje polonijne na Litwie w świetle rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu i ich organów prasowych*, [w:] *Studia o bibliotekach i zbiorach polskich*, t. 7, Toruń 1997, s. 75–88.

i współorganizatora wielu wspólnych inicjatyw i, co istotne, uważnego i obiektywnego recenzenta naszych dorobków naukowych. Choć nie ukrywamy, że Pan Profesor lubił w dyskusjach prowokować, niekiedy nawet irytować partnerów, by w efekcie debaty pokazać wieloaspektowość analizowanego zagadnienia, a także zagrożenia, które czyhają na badaczy mniej doświadczonych w naukowych peregrynacjach. To w takich dyskusjach, formalnych i nieformalnych, rodziły się pomysły badawcze.

Profesor był bardzo ciepłym i przyjaznym człowiekiem, otwartym na kontakty z innymi. Prywatnie kochał przyrodę i spacerować, zwłaszcza te zakończone zbiorem pełnego kosza grzybów. Nie jesteśmy pewne, czy lubił podróże, ale zawsze towarzyszył żonie Pani Profesor Grażynie Gzelli, dla której poznawanie świata jest wielką pasją. Profesor z zamiłowaniem przemierzał natomiast szlaki polskich i zagranicznych zamków, skrzętnie gromadząc informacje, historyczne ciekawostki i osobiste refleksje, zaś na mapie zamków i pałaców cierpliwie zaznaczał miejsca, które odwiedził — a było ich niemało. Kochał morze — to tam odpoczywał, regenerował siły i czerpał inspirację. Z zapałem zajmował się również poszukiwaniami genealogicznymi, o których chętnie opowiadał, z dumą dzieląc się sukcesami w odkrywaniu kolejnych przodków czy nowych informacji na ich temat. Był aktywny w prowadzeniu szerokiej genealogicznej korespondencji, która stanowiła ważną część Jego życia.

Profesor Jacek Gzella był nie tylko naukowcem, ale także człowiekiem o wielkim sercu. Jego poczucie humoru, pogoda ducha oraz zdolność do budowania właściwych w środowisku naukowym relacji sprawiają, że pozostanie w naszej pamięci. Jego odejście pozostawiło wielką pustkę w środowisku naukowym oraz w sercach wszystkich, którzy Go znali. Jego postawa życiowa powinna przypominać nam, jak wiele można osiągnąć dzięki pasji, pracy, uczciwości oraz szacunku do drugiego człowieka. Konieczne w tym miejscu wydaje się przywołanie fragmentu opinii jednego z recenzentów dorobku Pana Profesora, którą można potraktować jako klamrę spajającą powyższe uwagi. Recenzent stwierdził, że publikacje przygotowywane przez Jacka Gzellę

cechuje krytycyzm zarówno wobec dotychczasowego dorobku historiograficznego, jak i różnych typów źródeł. Nie sposób wszakże dodać, że krytycyzm ten pozwala Mu docenić, i tym samym skrupulatnie odnotować, udokumentowane wnioski tudzież hipotezy, które funkcjonują już w powstałej dotychczas literaturze przedmiotu. Konstatacja ta jest z pozoru tylko oczywista, postępowanie takie bowiem dające świadectwo zarówno kulturze historycznej, jak i zawodowej etyce nie zawsze jest dla naszego cechu charakterystyczne.